

PROTOCOL DE PREVENCIÓ D'ABUSOS SEXUALS

ÍNDEX

1. Presentació.....	3
Detecció de necessitats: per què aquest protocol?	3
2. Objectius.....	5
3. Accions preventives.....	6
Jovent.....	6
Voluntariat	6
Selecció.....	7
Formació.....	7
Assignació	7
Seguiment.....	7
Posterior a les relacions de mentoria.....	8
4. Procediments.....	9
Què fer si hi ha indicis d'abús sexual?.....	9
Què fer quan un/a jove revela que ha patit abusos?.....	9
5. Recursos	10
Entitats i/o serveis.....	10
Pedagògics	10
6. Bibliografia.....	12

1. PRESENTACIÓ

Segons el Consell d'Europa i altres estadístiques, una de cada cinc persones ha patit, en algun moment de la seua infància, una situació d'abús sexual com a mínim un cop abans dels 17 anys. Entre el 80% i el 85% dels casos succeiran en l'àmbit intrafamiliar i l'entorn de confiança. El 90% dels casos no ho diran durant la infància, ni tindran a prop adults preparats per detectar-ho. El 60% de les víctimes no rebrà ajuda; tampoc en la vida adulta. Podem canviar aquestes estadístiques, malgrat tot.¹

L'abús sexual infantil és un abús de poder que es dona quan una persona utilitza un/a infant o adolescent com a objecte sexual. No es tracta únicament d'accions amb contacte físic, ja que hi pot haver situacions d'abús en què aquest no existeix. Consisteix, doncs, a demanar a l'infant que presencii o participi en activitats per a les quals no està preparat per donar consentiment. Aquesta demanda de participació fa que l'infant cregui que és còmplice de la situació, el que provoca que se senti culpable del que està passant. Com que no comprèn la situació i se'n sent culpable, sovint calla i no busca ajuda.¹

És important entendre que cada infant expressa una simptomatologia diferent i que, per tant, no existeix una síndrome de l'infant o adolescent abusat. Els indicadors que poden ajudar a detectar una situació d'abús sexual infantil són molt variats i, a vegades, equívocs i contradictoris. La clau de la detecció seria, davant d'una situació de canvi de comportament d'un infant o jove, pensar diferents possibilitats del que li pot estar passant, incloent-hi l'opció que estigui patint algun tipus de maltractament, com ara l'abús sexual infantil.¹

DETECCIÓ DE NECESSITATS: PER QUÈ AQUEST PROTOCOL?

Tal i com evidencien les estadístiques anteriors, l'abús sexual és un tema amb una gran incidència a la nostra societat. A l'equip de Punt de Referència som conscients de que "les paraules creen realitats", per tant un dels primer passos és nomenar i donar visibilitat a aquesta realitat. En aquesta línia, hem pres la decisió d'elaborar un protocol transversal pels diferents projectes realitzats a l'entitat on es reculla la importància i el posicionament respecte l'abús sexual, i que inclogui tres nivells d'actuació:

- Respecte el jovent
- Respecte al voluntariat
- Respecte a l'equip tècnic

Alguns dels elements que ens han fet prendre aquesta decisió són els següents:

- Tothom pot patir una situació d'abús sexual, però per a qui hi ha estat exposat amb anterioritat, aquesta possibilitat es fa més real. A Punt de Referència hi participa

¹ Prevenció i abordatge de l'abús sexual infantil en el món del lleure: orientacions i recursos pedagògics. Fundació Vicki Bernadet amb el suport de la Generalitat de Catalunya

jovent que ja ho ha patit o ha viscut situacions de vulnerabilitat que ho propicien. En els projectes de l'entitat, intentem apoderar als joves participants, amb la intervenció professional i voluntària i hem de posar totes les mesures per tal d'evitar-los riscos com aquests.

- La necessitat de formar i donar eines al voluntariat perquè no estableixin relacions d'abús; així com dotar l'entitat de les estructures per fer prevenció i protecció del jovent que hi participa enfront a aquesta possibilitat, que és molt alta en percentatges a la nostra societat.

2. OBJECTIUS

- Garantir el dret a la intimitat dels i les joves que participen dels diferents projectes de Punt de Referència.
- Incrementar la seguretat de les relacions creades en el marc dels projectes de l'entitat.
 - Previsió de l'abús sexual i de poder a les relacions de mentoria tant individuals com grupals.
 - Previsió de l'abús sexual i de poder a les relacions creades als pisos assistits de l'entitat.
- Facilitar la revelació a les professionals si es sospita o detecta un cas d'abús sexual i de poder.
 - Revelació del jovent a la professional.
 - Revelació del jovent al voluntariat.
 - Garantir l'acollida de la informació de forma respectuosa i empàtica, així com la transmissió posterior a una professional de l'equip.

3. ACCIONS PREVENTIVES

A continuació es mostren diferents accions preventives que s'incorporaran als diferents projectes de l'entitat. A més, es realitzarà una revisió dels materials utilitzats als mateixos per tal d'incloure la visibilització de les relacions d'abús sexual i de poder.

JOVENT

- Un factor clau de protecció és el teixir una relació de confiança i respecte mutu amb el o la jove. Alhora no hem de ser les referents úniques com a tècniques, per tant hem de propiciar la creació d'una xarxa social des de diferents focus (no solament lligada al món professional d'intervenció). Pel treball en xarxa es necessària la actualització del coneixement sobre recursos i entitats de territori, així com el recull de la informació que dona el jovent sobre aquests espais.
- Treballar el tema dels vincles:
 - Què vol dir vincular-se?
 - Què és una relació de dependència? Què és un abús de poder?
 - Utilització de la dinàmica quadrat (amor incondicional) + ameba (vinculació ambivalent)
 - Treballar les vinculacions anteriors i la xarxa: límits, no dependència, experiències concretes...
 - "Estar vinculats és ser lliures"
- Incorporar preguntes a les trobades individuals que exploren si a les relacions personals el o la jove s'ha sentit envaït, què ha fet o com ha actuat.
 - Explorarem conjuntament el seu espai personal, tant físic com online (facebook, whatsapp...).
 - Aquestes relacions poden estar vinculades a les relacions de mentoria, a les creades als pisos assistits o a altres espais.
 - Per exemple: hi ha hagut algun comentari o fet que t'hagi molestat?
- Tallers / accions per treballar la vivència de la sexualitat i diversitat amb el jovent.
 - Focus:
 - Consciència de la pròpia vivència de la sexualitat
 - Treballar l'esfera de la confiança
 - Dinàmiques de poder que es poden donar a les seues relacions
- Oferir possibilitats de psicoteràpia o activitats similars
- Promoure la consciència sobre el què els aporta benestar, la importància dels límits a les relacions interpersonals i el saber dir no.
- Al realitzar el tancament, remarcar que la finalització del seguiment més intensiu no vol dir que el vincle amb la tècnica del projecte no pugui continuar. Encoratjar a veure Punt de Referència com un espai sempre disponible per un suport puntual front a les noves necessitats sorgides i com un espai de confiança i suport.

VOLUNTARIAT

SELECCIÓ

- Demanar els antecedents negatius de naturalesa sexual com a requisit obligatori per la participació als projectes.
- Demanar referències i realitzar una recerca de la persona per internet
 - Aquestes referències es contemplaran des d'una perspectiva integral (àmbit personal, voluntariats, àrea laboral...). Per exemple: una carta de referència d'algú que hagi tractat a la persona un mínim d'un any o trucar a l'entitat on aquesta persona hagi fet el voluntariat...
- Incloure la vivència de la diversitat, més enllà de la cultural
- Al explorar els i les referents de la seua vida, aprofundir preguntant per relacions significatives i difícils a nivell afectiu.
 - Dinàmica de la línia del temps: on es demana per persones, edat, si encara hi són i pots comptar-hi i si ells/elles poden comptar amb tu.
- Parlar sobre estratègies d'afrontament davant els problemes i de quines persones han rebut suport al llarg de la seua vida.
- Si han realitzat voluntariats previs, preguntar pels motius per els quals els van deixar
- Establiment de nous criteris per la resolució de l'entrevista de voluntariat:
 - Serà negativa si la persona candidata no verbalitza tindre referents, ni xarxa.
 - Seran considerats factors de risc, la percepció de tindre poques relacions afectives amb gent de la seua edat i la fixació per voluntariats amb joves de curtes edats a la vida adulta.

FORMACIÓ

- Incorporar casos sobre revelació d'abús per tal d'observar les reaccions del voluntariat, així com per treballar que puguin acollir la situació si es donés i els canals de comunicació amb les professionals. Per una banda, un cas que incloga aspectes més subtils i altre on la situació siga de més urgència.
- Parlar sobre la diferència entre els termes secret i confidència, ja que afavorirà la claredat a les línies vermelles de la confidencialitat i els límits.
- Als límits, incloure no vincular-se a través de les xarxes socials a les fases inicials de la relació.

ASSIGNACIÓ

- Revisar el llenguatge del compromís del voluntariat i incloure els límits per escrit. Diferenciar entre límits vermells i límits flexibles.

SEGUIMENT

Considerem que el seguiment a les relacions de mentoria sempre és un factor de protecció.

Al llarg del seguiment parlarem al voltant de la flexibilitat d'alguns dels límits proposats a les relacions de mentoria, com per exemple el fet de conèixer a terceres persones, la despesa econòmica durant les trobades, la mobilitat geogràfica... i explicitarem els motius que fonamenten aquesta flexibilitat. En tot cas remarcarem el fet de que la tècnica juga un rol central en aquesta flexibilitat, ja que qualsevol fet que afecte als límits ha de partir del diàleg amb les professionals.

POSTERIOR A LES RELACIONS DE MENTORIA

- Al realitzar el tancament, transmetre que a Punt de Referència trobaran un espai sempre disponible per un suport puntual front a les noves necessitats sorgides a la relació de mentoria.

4. PROCEDIMENTS

A continuació es presenten les orientacions creades per la Fundació Vicki Bernadet per a la prevenció i abordatge de l'abús infantil en el món del lleure. Considerem que aquestes orientacions també són vàlides per als projectes de Punt de Referència, tant per les relacions de mentoria com per als pisos assistits. Hem realitzat, però, algunes modificacions per tal de ajustar-ho a la nostra realitat.

QUÈ FER SI HI HA INDICIS D'ABÚS SEXUAL?

El més important és crear espais de confiança perquè el o la jove pugui expressar-se. És possible que la comunicació siga difícil. Cal donar confort i paciència perquè reconstrueixi ponts i pugui acabar parlant.

També és molt important haver parlat amb normalitat del tema dels abusos sexuals. Les coses només existeixen si tenen nom, i mentre no se'n parla, segueixen existint el secret i la dinàmica de poder que perpetua l'abús sexual infantil.

En el cas de que siga la tècnica qui tinga sospita de una possible situació d'abús sexual serà important tindre en compte les següents accions:

- Si es sospita que l'abús està tenint lloc a la relació de mentoria, per part del mentor o mentora, es tancarà la relació de forma immediata. A més, s'explorarà el tema amb profunditat amb el o la jove, i amb l'educador o educadora de referència. Si cal, es demanarà assessorament o es derivarà al o la jove a una entitat especialitzada.

QUÈ FER QUAN UN/A JOVE REVELA QUE HA PATIT ABUSOS?

- Cal creure'l.
 - La revelació és un moment molt important, i molt difícil. Per tant, el o la jove ha de notar que la persona en qui ha confiat no posa en dubte la seva revelació.
- Davant seu, no s'ha de mostrar ràbia ni enuig.
 - La persona abusadora ha fet sentir al o la jove còmplice de la situació. Per tant, la nostra reacció ha de recaure directament en el o la jove: hem d'intentar mantenir la calma i donar-li seguretat.
- S'han d'utilitzar paraules positives i recalcar que ha fet ben fet i que estem contents que ens tinga confiança.
- No s'ha de preguntar què li han fet. És millor preguntar-li com se sent.
- No s'han de prometre coses que no es poden complir.
 - Cal fer saber als i les joves que se'ls ajudarà a buscar ajuda i que serem al seu costat (no pel davant), si ho necessiten.
- Comunicar-ho a les autoritats competents.
 - Tothom qui té coneixement o sospita d'un delicte té l'obligació de fer-ho saber a les autoritats competents. En cas de Punt de Referència, si es tracta de menors d'edat tutelats caldrà informar als seus guardadors.

5. RECURSOS

ENTITATS I/O SERVEIS

- Fundació Vicki Bernadet (Barcelona)
- Fundación Rana (Red Ayuda a Niños Abusados) (Mallorca)
- Pedagògics

- **La regla de Kiko**

És una proposta que ha posat en marxa el Consell Europeu mitjançant el suport web, i que aporta els diferents elements per poder portar a terme una campanya de sensibilització al voltant del tema dels abusos sexuals en la infància. http://www.underwearrule.org/default_es.asp

Inclou un conte pels més petits, per tal de explicar-los, d'una forma amena, que hi ha comportaments que no són admissibles. <https://issuu.com/councilofeurope/docs/kikoylamano>

- **Crida ben fort**

Es tracta d'una proposta didàctica feta per l'associació RANA de les Illes Balears. Compta amb una part de conceptualització i una proposta d'activitats per a infants entre 6 i 11 anys. També disponible en castellà (¡Estela, grita muy fuerte!)

<http://www.fundacionrana.org/index.php/es/recursos/descargas/category/2-prevencion-y-programas>

- **El meu cos és meu**

Aquest és un llibre de Pro Família, Associació alemanya per a l'educació i la prevenció sexual, il·lustrat per Dagmar Geisler. Mitjançant el personatge de la Clara anem descobrint el cos i tot el que té a veure amb el concepte de "el meu cos és meu", a partir dels 5 anys. Dir que no i protegir-se de contactes desagradables no és fàcil. Els nens que se senten segurs de si mateixos tenen més facilitat per dir ben clar el que volen i el que no. Per això és important que tots els nens prenguin consciència dels seus sentiments i del seu cos. Només així podran establir límits.

- **Les cortines d'aire**

Es tracta d'un llibre per nens i nenes de 5 a 10 anys editat per la fundació Vicki Bernadet. Mitjançant els seus protagonistes el conte intenta relacionar alguns fets amb exemples de les vides dels personatges, per així pensar com actuar en situacions difícils, expressant sense por els sentiments, i demanant ajuda en els moments en els quals no és possible resoldre a soles un problema. El llibre incorpora una petita guia d'ajuda a pares i mares, monitors i mestres, els quals podran prevenir aquest problema mitjançant el joc.

- **La Marta diu no!**

Un conte per nens i nenes a partir dels 6 anys que els ajuda treballar la importància de posar límits i saber dir no.

- **Paraules emmetzinades**

És una proposta per joves a partir de 14 anys, ha obtingut el premi EDEBE de literatura juvenil. Una història de mentides, secrets, enganys i falses aparences que toca el viu dels mites inqüestionables. Una denúncia dels abusos sexuals infantils, les seues conseqüències devastadores i la seua invisibilitat en el nostre món.

- **Ojos verdes**

Creat per Sara Arteaga Gormaz y Luisa Fernanda Yágüez Ariza. Il·lustrat per Lucía Lupiañez Alpuente.

https://www.ceapa.es/sites/default/files/uploads/ficheros/publicacion/cuento_prevention_abuso_sexual_ojos_verdes.pdf

6. BIBLIOGRAFIA

- **Protocol de prevenció dels abusos sexuals en l'àmbit del lleure**

http://jovecat.gencat.cat/web/.content/_documents/arxiu/educacio_en_el lleure/formacio_educadors_en_el lleure/estudis__materials_i_actes/Protocol_de_Prevencio_Abusos_Sexuals_a_mbit_lleure.pdf

- Prevenció i abordatge de l'abús sexual infantil en el món del lleure

http://www.fbernadet.org/webwp/wp-content/uploads/2017/01/Guia_baixa_def.pdf

- **Protocol Marc 2006**

http://www20.gencat.cat/docs/dasc/03Ambits%20tematics/07Infanciaiadolescencia/Recursos_professionals/Pdf/Protocol_maltractaments_menors.pdf

- **Protocol Educació i Benestar Social**

http://www20.gencat.cat/docs/bsf/03Ambits%20tematics/09LGTB/columna_dreta/ambits/PROTOCO_MALTRACTAMENT.pdf

- **¿Quién es James Rhodes?**

http://www.atresplayer.com/television/programas/salvados/temporada-12/capitulo-8-quin-james-rhodes_2016120200705.html

- **Instrumental: memorias de música, medicina y locura.** James Rhodes (2015)